

پبلشر عبدالحمید اکرم پرنٹنگ پریس ٹیبل باغ کونڈخان ہینک کرسا پورہ فیس 302 تقریظور یونیورسٹی کیمپس فیئر-1 جناح روڈ کونڈخان تالان کرے

03 دسمبر 2020ء

بولی، معیشت و شوندری

دن تو راج سے ناشوندری کن بیروہ بولی ناشوندری منگ گنج اس مفک، ولے دا راست ءے کہ بولی نا چندا ناشوندری کن دالمی ءے کہ ہمو بولی نا لوز، نوشت، میڈیم آن ہم ایڈر اونا پاروک آک ہمو بولی ءے تینا ئی کیر۔ ودا ہمو تم منگ کیک، ہر اتم دوا وقتا معیشت یعنی زندو، روزگار جوڑ مریک۔ سانسندان آتا پانگ ءے کہ معاشی شوندری ناسوب آن گڑاس بولی بھارت زندون ہلنگ ائی ءے، تو بولی تاسا بھلوچ اس بے شونہم تنگ نا کنڈ آ ہم ہنگ ائی ءے۔ دا پت و پول ناردا غٹ آن زیات قطبی امریک، یورپ و آسٹریلیا کون آدینا شوندر آڈیہ تینا پانگلو اقلیتی بولی تے دا خلیس گھیر کرینے۔ راکل سوسائٹی ٹی ہینک مروک اسر پت و پولی رپورٹ اسٹیٹ پانگ نے کہ متروک مروک آ بولی تے چنگٹ نا کوشت نا بجا ہایدے شوندر آ ملک آک مریر۔ پت و پول کروک سانسندان آتا ٹیم اناسروک و برطانیہ نا کیمبرج یونیورسٹی تون تعقدار ڈاکٹر تاسویا مانو ناپانگ ءے کہ ”دینا کبھی بولیک بھارت تندی اٹ ناندوتیان ہنگ ائی ءے، ہرا بھارت گڑتی نا ہیبت اسے“۔ دا پت و پول ناردا تن دن دا گڑا نا پد زند ءے خلگ خواہسن کہ جتا جتا علاقہ و ڈیہ تینا بولی تا چنگٹ نا اصل سوب آک انت منگ کیر۔ ڈاکٹر تاسویا مانو ناپانگ ءے کہ سچ آدنیائی کم وود 25 درسد بولی ہندن اریر، ہر اتم متروک منگ نا خلیس گھیر کرینے۔ ساڑی پت و پول آن ساتماتے کہ ملک اس اگ معاشی وڈ اٹس کہ شون ہلیک، ہنداش اونی بولی تا سچ کم مرسا کابک۔ یعنی زور آ بولیک تینے چنگٹ اٹ بے سبب مریر۔ پت و پول کراک قطبی امریکہ نا اپرتانا، کون آ بولی نا بابت پارینوک دانا پاروک آتا سچ 25 اسکان سلینے۔ وخت اس کہ یورپ ائی آئی

محمد حسن بلوچ تینا کتاب ”بلوچستان ءے جغرافیہ“ نی نوشہ کیک کہ: ”نیانی کوه براہوئی چرساروان آن جمالادان اسکان تالان ءے، وادش تا چرانا پن ”ہر بولی“ ءے۔ ہرادے برطانوی اسراک نیامی براہوئی نوشہ کیر۔ وخت اس کہ ڈسٹرکٹ گرنیٹیر نا نوشٹوک ہم ہر بولی نا حدود راج ءے داوڑ بیان کرینے، ”دانا دیک نی سوراب وادی، دیک اٹ سونڈران عدی ءے، سوبل ائی انجیرہ و زہری ءے، وخت اس کہ قطب ائی قلات آن کابل اسکان تالان ءے۔ وخت اس کہ وخت اسے سمجھ“ نا نوشہ کروک کتاب ”تاریخ ہند“ نا حوالہ ترسافاروق بلوچ نوشہ کیک کہ ”سکندر اعظم پدی ہنگ نا وخت آ ہر اتم سندھ آن بلوچستان نا دنگ ائی پتیرنگ ودریائے پورالی ناخوک آ سرس تو دریائے پورالی ناخوک آ ”ار بولی“ قبیلہ قاتون مون پمون سم، ہرا ک بیدس حراحت آن تینا مشی آ ہنگین تا کنڈ آ تازر۔ وقتا دریاب (پورالی) رینیس پانگ کہ۔ وخت اس کہ وقتا مش قبیلہ ءے ”ار بولی“ پاریر ءے۔ ہندا وڑن بلوچ قوم انا تاریخ ءے ہرنو تہماز قبیلہ غاتا پن دورستی راجی ہندا وڑ خلگ، دنگ وخت انا رینیکو آک وٹی، بیدہ نا رینیکو آک بیلیدی، گسی نا رینیکو آک گسی، گس کور نا رینیکو آک گشوری، وپن چین۔ ہر زور وراکلی تے مون آتخدا آک مریک کہ مکن آدروائی ہر بولی ش تا چر پورالی آن ہلیس کابل اسکان تالان کس۔ ہرا ار بولی قبیلہ غاتا ہند کس۔ بلوچ قوم انا تاریخ ءے ہم بنائی وڈ اٹ ہرا وڑ جسسا پیش کنڈ، و مہر گھنا مکن آوارش آتے ہرا وڑ پوسن بروک پانگ، ہندا وڑ ہر بولی نا تاریخ ءے ہم جسسا پیش لنگ نا بھلوک وخت اس کنڈ کہ۔ ولے راکلی تے ڈنگ کس

بلوچ ڈیہہ انا تاریخی آڈغار
اسے نا وک انا ہیبت اس اف، اسنے کہ تاریخ نا پندے غاک ہر گڑا ءے پاش کیر۔ 8,095 فٹ، دسمبر 8,680 فٹ، چمب 8,150 فٹ، دیوئی 9,075 فٹ، بیکلو 9000 فٹ سمندر نا تالا غانا نفک نا بک آن محمد پناہ بلوچ شیف سک۔ داسال کبھی چکوشی ءے علاقہ ہم ہم درجہ حرارت سختی 21 ریکارڈ کنڈ۔ ولے تیرمہ ئی ہم دا زیارت آن زیات سچ وگین سک۔ آپڑس نا درخت آک سچ آوادی ئی تالان اریر۔ ولے داڑے زیتون، بادام، انجیر، توت، مسواک آن بیدس گواڑ، زیر، جھنڈ پیری، ازغک بولی، دھتورہ، بھنگرہ، نماب، اومان، بیک، اجوان خرسان، جنگلی پودینہ، سیاہ چوب، گڈلی، رتن، جوت، ہرل، اسپنول، گھس ہندی، عنب الغالب، زم ہراب، موغلی، صفرا، گاڈ زبان، زار چوب، بنیر بد، کریات، دھاسا، مارموت، جل جمنی، چنن، زاول، ملھی، جنگلی پوست، حرزی تون اور سند آ وڑ تا بے، بوچ وچر کبھی وڑ انا درخت اریر۔ ولے داوچو اٹ پانگ مریک کہ شس کہ قدرتی بے بوچ وچر داوادی ئی ایجا اریر، چین اسد جا کہ اس ہم منگ کیر۔ داکان بیدس داڑے جنگلی زندم بھلوچ ایٹی اسرے۔ برقیٹی خوم، گڈ خلیغا، شیروقاب، سکو، جتر، بازو، بلبل، سیسو ایلوک بے کچے ءے۔ جنگل و جنگلی زندانا رکھ وگنی کچ وڈ اسے نا کامر گھ منگ نا سوب آن وقتا بقاء نا بابت گڑتی درشان کتک۔

مول ہندا وادی نا گڑگ، بھڑی کبھی، و انجیرہ، دھک اسکان پیش نمک۔ ہر بولی نا تاریخی اہمیت سد آسال آتیان ارے۔ پنی آ شیز جن اتر چنال پنی آ خلقی شیز ”دانہ پے دانہ“ نی ہر اتم بلوچستان نا غٹ علاقہ غاٹسٹ ءے کیک، نووڑے ہر بولی ءے ہم اسٹ آن دپک، و پانک کہ ”واہ واہ..... ہر بولی و مرجان“۔ داڑے گھک آمش انا زوی ا لپٹیکل ایجٹ قلات نا سرچز آتیکن 1904 ءائی اسر بگلہ اس ہم جوڑ کنڈ۔ ہموڑے خان قلات نا مکنین، مسیت و خزمنگار آتا کوارٹر آک ہم جوڑ ءے۔ اسنے کہ داڑے خان قلات بے تیرہ میل کن بک۔ بلکن تیرمہ کن دربار ہم خلگ۔ ڈسٹرکٹ گرنیٹیر نا درات داڑے تیرمہ ئی بے ہماز منگ نا سوب آن شاہوئی، پندرانی، لہری، بک و باراننی مینگل آک تینا مال تے خوفگن ک امیرہ۔ داکان بیدس ہندا بندرگ آک ہموڑے خان قلات نا رکھ و چاروکی نافرہ ءے ہم پور کیر۔ ہر بولی کون آ زبیا، وادست ءے چوک سبل جاہ قلات نا دیک و بلوچستان نا وٹ ائی ءے۔ وخت اس کہ لاڈکانہ بھر، سبئی آن 5 گھنڈے نا مری آئے، کراچی، تربت، مکران، لوگھی و خاران نا علاقہ غاتیان 6 گھنڈے، کوٹھ نا 4 گھنڈے نا مری آئے۔ ولے ہنداوی آسرائی تافتنگ نا سوب آن ہماز ایم اگا، آپڑس نا جنگل آتیان پُر و زیاد آتیان لڑوک سبل جا سبل تاخن تیان اودیم ءے۔ کرج و اگڑا ءے کہ داڑے سبل تا گرج آتا رات ہنداوی آسرائی تا ریننگ تون اور اوار و جنگل و جنگلی زندانا رکھ نا کامر گچ کنگ آن بیدس بے و بوچ آتیا پت و پولی ادارہ جوڑ کینے۔

اسر براہوئی زبان نا ادیب اس کہ پیشنا لحاظ اٹ بچر راسے، پاریکہ کہ اسر وارننا اسر چین قبیلہ تون جنگ و جھیرہ مس۔ و ایلو قبیلہ نا قبیلہ بندرغ آتیا جاہو کرے، کتون اور اسکا عزیز سیال اسے لٹ کٹ کنگ نا کوشت کرے۔ ہنداز تون ای جاہو کروک آ بندرغ ءے بھل کرینت پارینٹ کسے خلیس۔ نے خیر ءے کہ اگریڈ 17 نا بندرغ اسے اٹ۔ و خواندہ منگ نا سوب آن اگہ خدا کپ وخت اس نیل مسٹ تو کسے سرکار ءے ہم کلاس تروئی مریک۔ گڑ اٹم دن بے دردی اٹ کسے لٹ تنگ کیرے۔ ہنداز تون کسے آ جاہو کروک آ کنارب ائی بس، و ملیس وے اونا رندا اسر چین بندرغ اس کسے لٹ تنگ کیرے کہ ”اڑے نی فخر کنگ اوفتے تینا شاعر انا سر حال جوڑ اسر پلو اسر۔ ای دانا جونا بندوبست ءے کیوہ۔ دوا تو مکر نامار زیادہ بڑ بڑ کنگ ائی ءے۔ ہنداز تون ہمو بندرغ مونی مس و لٹ اس کنا کرا ٹی خلگ۔۔۔ ہر اراج ائی ادیب و خواندہ غاٹ بندرغ نا دا انجام مرے تو ہمو راج ائی نوشہ کنگ و داوینت تنگ کہ خواٹو آک کسے آن متاثر مریر۔ اسر مشکل ءے کاریم اسے۔ ادب راج انا آدیک و ادیب راجشون مریک، داسر سوب داوادی مریک کہ او راج ائی ادب و ادیب نا قدر منف تو اوڑے ادب تخلیق معن؟ دانا وندنی دادے کہ راج اختر کہ ادب آن نا بلد مرے۔ ادیب ءے تینا زمواری تے پورو کسر ہونئی ءے۔ جوان اگا اٹ تینا ذات وخیال آتار دثانی تون اور راج انا شیفی بوزی، مخلوق نا نفسیات و ظلم و زور واری نا قوت آتا بد اگا کاریم تے مومن آ اٹک نا یں ءے۔ ادب راج انا آدیک و ادیب راجشون مریک، داسر سوب داوادی مریک کہ او ادیب نا قدر منف تو اوڑے ادب تخلیق معن؟ دانا وندنی دادے کہ راج اختر کہ ادب آن نا بلد مرے۔ ادیب ءے تینا

کنادھرتی نافرہ آتیان
افضل مراد نا دا گین کروک شاعری تا مجموعہ ”نوش“ براہوئی ادب ائی شاید اولیکو گین کروک کتاب ءے۔ دانی گندار (آزاد نظم) کاویل نظم و غزل، مزاجتی شاعری، بادام نا پھل (ناکیو)، سمندر غزل تا مجموعہ غانا افضل مراد شاعری نا گین کروک شاعری تے چھاپ کنڈ گانے، و اکتاب ءے منصور گل ترتیب تے۔ کتاب ءے خوانگ آن داحسوس مریک کہ دادے بھارت اشنانی اٹ چھاپ کنڈ گانے۔ اسنے کہ کتاب ائی ہندامثال مس تو ہومر و زنی مونی کابک۔ و ہندن اگہ گرنی تا بھلا سردار صاحب اک تینت تعلیم یافتہ، شریف، لائخ و بشار مس تو تینا قوم ءے شوندری نا کنڈ آدیک و اگہ قوم انا سڑا وڑتا بھلا نواب و خان آک بشار ولاخ منتر تو ہندا مکر قوم تے اسٹ گونڈ آ نوشہ تحریر آن شاید افضل مراد نا شاعری نا تاثر وادخر چست مفک بایوے کہ کم تینت دانا مطالعہ ءے کیو ءے اسر تحریک و بھساک ملک ہتینا آڑا وڈم ”دھرتی نافرہ“ اٹ اپانک کنادھرتی نافرہ آتیان ہر اتم بندرغ خبردار اف ہراست پادماراف تینا اینو کیکہ غانا ہراست داڑے زمدرداراف ہمو نا چخن اف ہمو نا چخن اف کن مشاہدہ و مطالعہ ہر قوم آک ہماز ائی ءے۔ وڈا وڑا انا تخلیق آتے زبیا و دروش اسر رسینگ۔ شاعری تینا تہہ انا جوڑہ غاتا رو بند اسے اٹ در دثانی نا یں ءے۔ داڑکن ہموہر آن ناہیہ ءے ہمو نا چخن اف ہمو نا چخن اف ہر اٹک ہماز ائی ادیب و ادیب راجشون مریک، داسر سوب داوادی مریک کہ او ادیب نا قدر منف تو اوڑے ادب تخلیق معن؟ دانا وندنی دادے کہ راج اختر کہ ادب آن نا بلد مرے۔ ادیب ءے تینا

قبائل ازم ہیبت اسر بے سامندہ راجی نظام اسے۔ و نظام ائی خاہوت نا کماش مبرنا متبر و ملک، زنی انا مکرلی و قبیلہ قوم انا سڑا وڑ قبیلہ غاتا نواب و خان نا حیثیت آک جتا جتا تہہ آ ا بھلا بھلا کردار مالک مریر۔ اگہ خاہوت نا کماش لائخ و بشار تون او تینا خاہوت ءے جنگ و جھیرہ ءے پین شوی تیان پختہ تینا آل و اولیاد ءے تعلیم روزگار تو اور شوندری نا پت و پول کن دے وٹن ءے اسٹ کیک و ہندن خاہوت آتا متبر، زنی نا مکرلی نا ہم اگہ ہندامثال مس تو ہومر و زنی مونی کابک۔ و ہندن اگہ گرنی تا بھلا سردار صاحب اک تینت تعلیم یافتہ، شریف، لائخ و بشار مس تو تینا قوم ءے شوندری نا کنڈ آدیک و اگہ قوم انا سڑا وڑتا بھلا نواب و خان آک بشار ولاخ منتر تو ہندا مکر قوم تے اسٹ گونڈ آ نوشہ تحریر آن شاید افضل مراد نا شاعری نا تاثر وادخر چست مفک بایوے کہ کم تینت دانا مطالعہ ءے کیو ءے اسر تحریک و بھساک ملک ہتینا آڑا وڈم ”دھرتی نافرہ“ اٹ اپانک کنادھرتی نافرہ آتیان ہر اتم بندرغ خبردار اف ہراست پادماراف تینا اینو کیکہ غانا ہراست داڑے زمدرداراف ہمو نا چخن اف ہمو نا چخن اف کن مشاہدہ و مطالعہ ہر قوم آک ہماز ائی ءے۔ وڈا وڑا انا تخلیق آتے زبیا و دروش اسر رسینگ۔ شاعری تینا تہہ انا جوڑہ غاتا رو بند اسے اٹ در دثانی نا یں ءے۔ داڑکن ہموہر آن ناہیہ ءے ہمو نا چخن اف ہمو نا چخن اف ہر اٹک ہماز ائی ادیب و ادیب راجشون مریک، داسر سوب داوادی مریک کہ او ادیب نا قدر منف تو اوڑے ادب تخلیق معن؟ دانا وندنی دادے کہ راج اختر کہ ادب آن نا بلد مرے۔ ادیب ءے تینا

بلوچستان ائی قبائلی جھیرہ غاک امر ختم مرور
بہادر آ خاک بلوچستان ائی تو لوک قبیلہ غاتے اسر قومی تشکیل اسے نا کنڈ آدرس دادے قوم اسے نا یں تیر۔ و ہندن دا چندی قبیلہ غاتے اور شاغفہ اسر ایٹمی نازنداس گدرینگ خاک بک تو ایونازاماتہ اوڈے خلوک، بے وک و بے کس سر پندر مریک۔ و پدا اور دارا اہرہ نا ایلو زنی و قبیلہ غاتا اوڈے یعنی ہمو زنی و قوم و قبیلہ جا بھلا مریک۔ چچکا چچکا بے مطلب آہیت آتا زنی آ اوڈا ڈری خلگ، بھیل و بھیل کشی مریک۔

اسر وار ولدا اودیم واکدار آک قبائلی جھیرہ غاتے ہماز تندی وخرینی اٹ تہو تر۔ خاص وڈا اٹ قبائلی جھیرہ غاتینی رندور نیسانی مری تین تینا چینن نا جھیرہ اور ارے۔ ایلو قبیلہ غاک اسر ایلو تو جنگ جھیرہ کنگ نا کامر ہر فرودانفے وڈ نہ وڑ اسے اٹ اودیم واکدار آتا کامر جگہ جھیرہ کنگ ہم پاش خلگ کہ۔ واکوشت آک چین ترندمرس ہنار۔ تو ہمو وخت ائی ائی توبی ”توار“ کن سیاسی کالم کھار۔ داهمو دیک کس کس رندور نیسانی جھیرہ ئی دے دے آچندی بندرغ آک دانا گواچی مرسد ہنارہ۔ ہمو دے تینا اسر لائخ وڈا کسراس ڈاکٹر زید احمد ریسائی ءے بھیلر ہپتال ائی سُم تا گواچی کنگ سُس۔ تو ائی تینا ہمو توی اٹ قتالہ ئی کھاشٹ کہ سویت یونین نا چنگ آن گڈ بلوچستان نا اہمیت انا بے کچ آمدنی و بیلہ غاک اونا بان آدی نا مخرن اسل اسکان سرمنگ کن داسر نئے بیروہ کئی ملک آتے بلکن پاکستان ہم دا خزاندہ غاتا دوئی کنگ کن داڑے ہمو وخت اسکان سرسب مفک تاکہ بلوچستان آن قبائلی نظام چختے۔ امریکی آئی اے و ایلو اودیم ادارہ غاک داسر اور خورہ کہ زوت آن زوت بلوچستان آن قبائلی نظام چٹے۔ ولے ائی کھاشٹ کہ قبائلی نظام ءے چختگ کن قبائلی جھیرہ بش کنگ آن قبائلی نظام زور مریک، و چنگ۔ قبائلی نظام نا چنگ بیروہ سانسٹی بابت اٹ ہمو تر چنگ، کہ داڑے تعلیم روزگار ءے اس لنگے۔ مخلوق ءے جانجوری نا جدید اگا شیفی، و صنعت کاری آن قائمہ ہرنگ نا کسرتشان تنگ، تو گڑا مون کنگ و چین سیاسی آ حربہ غاتجون پاکستانی مکران آتخو مژترس ہنار۔ بلکہ دامن و کسائی دا۔ اسکان ہر جا ءے۔ سویت یونین نا چنگ آن پر بلوچستان ائی

